

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 2

4 листопада 2022 року

*Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2022 рік*

Друкується згідно листа Міністерства освіти і науки України «Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2020 рік» (Лист МОН №22.1/10-83 від 19.01.2021) та рішенням Вченої ради факультету дошкільної педагогіки і психології (Протокол №2 від 30.09.2022).

Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (04 листопада 2022 року). Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. 206 с.

Організаційний комітет:

- Богущ А. М. – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і даних несе автор.

ЗМІСТ

Розділ I. Теоретичні аспекти дошкільної освіти у сучасному вимірі

Асеева Ю. О. Психолого-педагогічні основи сюжетно-рольових ігор дошкільників.....	6
Богуш А. М., Чебан К. С. Розвиток зв'язного мовлення дітей передшкільного віку засобами української народної казки.....	11
Бужина І. В., Поченюк Ю. С. Уявлення про природні явища як складова культури спілкування у дітей раннього дошкільного віку.....	16
Волошин О. М. Умови формування креативної компетентності майбутніх вихователів в художньо-творчій діяльності.....	25
Діхтяренко С. В. Дитяче експериментування: сучасна технологія дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.....	30
Колесник А. Г., Подимова Л. В. Особливості формування самосвідомості дітей старшого дошкільного віку...	39
Кудрявцева О. А., Ньюкало О. О. Оптимізація педагогічної підтримки старших дошкільників у період їх підготовки до навчання у школі.....	45
Монке О. С., Себова Ю. Г. Інтеграція засобів арт-педагогіки в подоланні тривожності дітей дошкільного віку.....	53
Монке О. С., Харченко І. І. Гра як засіб морально-духовного виховання та морально-вольових якостей сучасних старших дошкільників.....	58
Притуленко Н. С. Професійна підготовка педагогів дошкільної освіти.....	65

Розділ II. Інноваційні методи та технології у просторі дошкільної освіти

Бабчук О. Г., Шевченко М. В. Агресивна поведінка дітей дошкільного віку: особливості та мотиви прояву.....	72

science.uu.edu.ua/article/478(дата звернення 19.10.22)

3. Ткач Р.М. Сказкотерапия детских проблем., 2008. 118 с.

4. Ткач Р.М. Казкотерапія дитячого горя. К.: Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, 2012. С. 213-214.

5. Хендриксен Э. Социальная тревожность. Как перестать избегать общения и избавиться от неловкости. «Эксмо», 2018. 6. Як малювання та казки зцілюють травму війни? URL: <https://rubryka.com/article/painting-and-fairytales-during-war/> (дата звернення 19.10.22).

ГРА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ТА МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ СУЧАСНИХ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

**Док. пед. наук, доц. О. С. Монке
Магістрантка І. І. Харченко**

Актуальність статті виявляється у тому, що гра як провідний вид діяльності дітей дошкільного віку безперечно є одним із найефективніших засобів їх гармонійного розвитку, зокрема морально-духовного розвитку дитини дошкільного віку. У старшому дошкільному віці особливо актуальним є формування морально-вольової сфери дітей, зокрема таких морально-вольових якостей як самостійність, організованість, наполегливість, відповідальність, дисциплінованість. Від того, наскільки розвиненою є морально-виховна сфера особистості старшого дошкільника залежить і наступне успішне навчання у школі, і формування життєвої позиції. Недооцінка важливості морально-духовного виховання, зокрема морально-вольових якостей з ранніх років призводить до встановлення неправильних стосунків дорослих і дітей, зайвої опіки останніх, що може стати причиною лінощів, несамостійності дітей, невпевненості у своїх силах, низької самооцінки, егоїзму і т. ін.

Мету статті вбачаємо в розкритті ролі гри, її можливос-

тей у морально-духовному вихованні старших дошкільників, та розвитку в них морально-вольових якостей характеру.

Безумовно, потреба у грі, як у способі розуміння життя і головній формі активності дитини є життєво важливою у низці базових потреб дитини, як-от: харчування, здоров'я, захист, навчання. Недарма останні десятиліття у всьому світі розгортається громадський рух на захист дитячої гри. Так, у 1961 році в Європі була заснована неурядова міжнародна асоціація підтримки гри (ІРА). Метою цієї асоціації є захист і реалізація права дитини на гру як фундаментального права людини, а також діяльність з підтримки цінності дитячої гри, створення для неї сприятливих умов [3].

Гра в будь-яку історичну епоху привертала до себе увагу педагогів і психологів. Адже в ній міститься реальна можливість, виховувати і навчати дитину в радості. Так, основа педагогічних концепцій Ж. Руссо, І. Песталоцці – це спроба розвинути здібності дітей відповідно до законів природи й з урахуванням діяльності, прагнення якій притаманне всім дітям. Виходячи з цього вибудовувалося й їх ставлення до використання гри у вихованні та навчанні дітей. К. Ушинський визначив гру як «популярний для дитини спосіб увійти у всю складність навколишнього його світу дорослих, в дійсність»[.]. Вільна гра дитини дошкільного віку є її самостійною діяльністю, яку видатний педагог вважав найважливішою умовою становлення особистості дитини, вказуючи, що «вихователю необхідно, за можливості, вести справу таким чином, щоб дитина знаходила більше щастя в діяльності, ніж прагнула до насолод, при цьому необхідно пам'ятати про те, що гра, в якій працює дитяча душа, є діяльністю, в якій дитина більше втішається тим, що вона сама зробила, ніж тим, що їй подаровано» [6, с. 402]. У сучасній науковій літературі (С. Вітвицька, П. Підкасистий, Г. Селевко, М. Фіцула, Ж. Хайдаров та ін.) поширеним є визначення гри як форми діяльності в умовних ситуаціях, спрямованої на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, фіксованого в соціально закріплених способах здійснення предметних дій, в предметах науки і культури Так, Г. Селевко розглядає гру як «вид діяль-

ності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається та вдосконалюється самоуправління поведінкою» [5]. Отже, гра – вид осмисленої непродуктивної діяльності, де мотив лежить не в результаті її, а в самому процесі.

Загальновідомо, що гра, а саме ігрова діяльність є провідною діяльністю дітей дошкільного віку. Термін «провідна діяльність», був вперше введений О. Леонтьєвим для позначення діяльності, з якою пов'язане виникнення найважливіших психічних новоутворень особистості. Поняття «провідна діяльність» надалі використовувався Д. Ельконіним для побудови періодизації розвитку психіки, що ґрунтується на почерговій зміні провідної діяльності [1]. Отже, в контексті розуміння гри дітей дошкільного віку доцільно говорити про ігрову діяльність як діяльність, в реалізації якої відбувається виникнення та формування основних психологічних новоутворень особистості дитини на тому чи іншому ступені її розвитку, та закладаються основи для переходу до нової провідної діяльності.

Важливим елементом дитячих ігор є іграшка. Дитячі ігри сприяють вивченню світу, розвитку особистості та уяви, усвідомленню дорослих ролей, виробленню навичок і встановленню спілкування між однолітками. Граючись, діти готуються до дорослого життя, вдаючи, що вони вчителі, лікарі, вихователі, військові тощо. У грі діти ніби вбирають в себе якості характеру притаманні представникам тієї чи іншої професії-ролі.

У сучасній нейронауці вважається, що гра розвиває гнучкість розуму, виробляє навички й здатність досягати бажаної мети різними способами. Так, Вайсберг та Гопнік (Weisberg, Gopnik, 2013) припускають, що в іграх, які сприяють контрфактичному мисленню, використовуючи уяву, діти можуть аналізувати минулий досвід та можливі альтернативні наслідки у плануванні дій у майбутньому [7].

Саме гра дозволяє перетворити процес морально-духовного виховання, дитини старшого дошкільного віку природнім і не нав'язливим. Морально-духовне виховання це «складний за своїм характером, керований і цілеспрямований

психолого-педагогічний процес взаємодії дитини з елементами духовної культури, спрямований на становлення внутрішньої системи духовних цінностей (загальнолюдських і національних); надбання досвіду морально-духовної поведінки, який формується передусім на основі знань про моральні та духовні цінності, які надалі усвідомлюються й перетворюються у власні пріоритети, стають мотивами своєї життєдіяльності [4, с. 134].

Морально-вольові якості є складними вольовими якостями характеру (Є. Ільїн), які неможливо розглядати відірвано від загального процесу морально-духовного виховання особистості. Морально-вольові якості виконують регулятивну, стимулювальну, спонукальну функції [2, с. 100]. Вихованню таких важливих для подальшого шкільного життя морально-вольових якостей характеру як самостійність й ініціативність; цілеспрямованість й самовладання; дисциплінованість і організованість слід приділяти особливу увагу в старшому дошкільному віці, використовуючи при цьому різноманітні засоби, зокрема гру.

У змісті морально-духовного виховання старших дошкільників виокремлюють такі вузькоспрямовані завдання: Виховувати дружні взаємини між дітьми, звичку грати, працювати, займатися спільно; формувати вміння домовлятися, допомагати одне одному; прагнення радувати старших добрими вчинками. Виховувати шанобливе ставлення до оточуючих. Пояснювати дітям, що не слід втручатися у розмову дорослих; вчити слухати співрозмовника і без потреби не перебивати його. Виховувати дбайливе ставлення до молодших дітей, людей похилого віку, вчити допомагати їм; формувати такі якості, як чуйність, справедливість та скромність; розвивати вольові якості: вміння обмежувати свої бажання, долати перешкоди, що стоять на шляху досягнення мети, підкорятися вимогам дорослих та виконувати встановлені норми поведінки, у своїх вчинках наслідувати позитивний приклад. Збагачувати словник формулами словесної ввічливості: «добрий день», «до побачення», «будь-ласка», «вибачте», «дякую» тощо. Розвивати в хлопчиках і дівчатках якості, властиві їхній статі. Формувати самооцінку своїх вчинків, вчити доброзичливо оцінювати вчинки інших людей;

виховувати прагнення висловлювати своє ставлення до навколишньої дійсності; формувати вміння спокійно обстоювати свою думку ті ін.

В історії зарубіжної та української педагогічної науки склалося два напрямки використання гри у вихованні дітей: для їх всебічного гармонійного розвитку; у вузькодидактичних цілях. Дидактичний напрямок використання гри набув розвитку у XVIII ст. у педагогів-філантропістів (І. Б. Базедов, Х. Г. Зальцман та ін.). Прагнучи зробити навчання дітей цікавим, відповідним для їх вікових особливостей, філантропісти використовували різноманітні ігри. З найбільшою повнотою дидактичний напрямок представлено в педагогіці М. Монтесорі та Ф. Фребеля. Так, останній розробив різноманітні ігри для дітей (рухливі, дидактичні), зокрема ігри «з дарами» через які, на його думку, діти повинні підійти до розуміння єдності різноманіття світу. У дошкільних закладах освіти, які працюють за системою Ф. Фребеля, або М. Монтесорі так само як і раніше, основне місце відводиться дидактичним іграм і вправам з різними матеріалами; самотійним творчим іграм дітей тут не надається особливого значення.

Як відомо, дошкільний вік відрізняється підвищеною сприйнятливістю до соціальних впливів. Дитина, прийшовши у цей світ, вбирає в себе способи спілкування, поведінки, відносини, використовуючи при цьому власні спостереження, емпіричні висновки, наслідування дорослих. Так, рухаючись шляхом спроб і помилок, дитина може зрештою опанувати елементарні норми життя в людському суспільстві.

У низці країн, як-от у США, гра здебільшого розглядається як засіб самовиявлення (самопрезентації) та самовиховання дитини. Від дорослого вимагається передусім створення умов для дитячих ігор. Однак, американські педагоги дедалі більше усвідомлюють значення самотійних творчих ігор дітей та необхідність педагогічного керівництва іграми дітей. Інтерес до рольових ігор дошкільників пов'язаний з розвитком соціальної психології, її вчення про ролі, у яких виступає кожна людина, яка живе в суспільстві. У грі дитина накопичує досвід ро-

льової поведінки та рольових відносин, який полегшує «входження в життя» [7].

Безсумнівно, що роль дорослого як «соціального провідника» для дошкільників надзвичайно важлива та відповідальна. Спостерігаючи за поведінкою дітей у іграх, вихователь ніби скеровує їхні вчинки. Наведемо приклад педагогічної ситуації: Двоє дітей грають в якусь настільну гру, і один з них постійно виграє. Тому, хто постійно виграє стає нецікаво грати, і він хоче залишити гру. «Давай ще раз зіграємо, - просить його товариш. - Будь ласка, пограй зі мною ще трішки». І «переможець» знову входить у гру, допомагає товаришу по грі порадою: як треба грати, щоб перемогти. Зрештою, інша дитина теж стає переможцем у грі. Обидві дитини задоволені. А вихователь розповідає дітям, як вони добре грали удвох. «Андрійко був добрим товаришем: допоміг Ігореві, навчив його грати і вигравати», - закінчує розповідь вихователь. Діти потім самі виявляють ініціативу допомагати іншим під час гри, або навіть зробити їм подарунок у вигляді нової дидактичної гри, навчити новенького грати у знайому лише їм гру та ін.

За нашими спостереженнями у дидактичних іграх («Лабіринт», «Чорне та біле», «Так, чи ні», багатьох народних іграх) дітей приваблює сама можливість досягти результату через власні зусилля, виявити кмітливість, твердість, витримку, ініціативу.

Так само вихованню морально-вольових якостей у дошкільників сприяють різноманітні ігри з правилами. В основі рухливих ігор з правилами лежать різноманітні рухи (ходьба, біг, стрибки, лазіння, метання), які задовольняють природну потребу дошкільників у русі, сприяють накопиченню різноманітного рухового досвіду. Активність дитини, радісні переживання, пов'язані з рухливими іграми благотворно впливають на самопочуття, настрої дошкільників, створюють позитивне тло для загального фізичного розвитку. А як відомо в здоровому тілі — здоровий дух.

Відтак, різні види ігор впливають на розвиток самостійності й ініціативності, викликають прагнення доводити розпочату справу до кінця, виховують вміння продовжувати діяль-

ність навіть при початковому небажанні нею займатися, або при виникненні більш цікавої діяльності. Отже, ігри своєю творчою, вільною, спонтанною і добровільною серцевиною сприяють не лише морально-духовному вихованню дошкільників, а й допомагають сформуванню морально-вольові якості майбутніх першокласників.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в використанні ігротерапії в морально-духовному вихованні сучасних дошкільників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эльконин Д. Б. Психология игры. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. 360 с.

2. Желанова В. В. Морально-вольові якості особистості як суттєва детермінанта формування «навичок ХХІ століття» *науковий вісник Ужгородського університету. серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2017. Випуск 2 (41). С.100.

3. International Play Association. URL: [http://ipaworld.org/about-us/general-statement/\(lfnf pdthytyyz](http://ipaworld.org/about-us/general-statement/(lfnf pdthytyyz) 8.10.22

4. Монке О.С. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів до морально-духовного виховання дошкільників засобами художньої літератури: дис.. доктора пед. наук: 13.00.08. Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2020. 537 с.

5. Селевко Г. Современные образовательные технологии : учебное пособие М. : Народное образование, 1998. 256 с.

6. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. К. : Рад. школа, 1983. Т. 1 С. 402.

7. Weisberg, D. S., Hirsh-Pasek, K., Golinkoff, R. M., & Mccandliss, B. D. (2014). Mise en place: Setting the stage for thought and action. *Trends in Cognitive Sciences*. URL: <https://templeinfantlab.com/wp-content/uploads/sites/2/2017/12/Mise-en-place-setting-the-stage-for-thought-and-action.pdf> (дата звернення 10.10.22).